

Na obisku pri Josipu Jurčiču

Domačija Josipa Jurčiča na Muljavi je eden naših redkih muzejev na prostem. Če si jo hočete ogledati še v jubilejnem letu, imate čas samo do začetka decembra, potem bo namreč do marca zaprta. S slamo krito kamnito hišo je leta 1826 zgradil Jurčičev dedek in je takrat veljala za eno boljših. Slame za streho hiše in drugih poslopij je bilo takrat na Dolenjskem na pretek, pa mojstrov tudi, danes si morajo pa oboje uvažati iz Prekmurja. Streha iz posebne stare vrste rži, ki jo gojijo posebej za pokrivanje streh, danes zdrži slabih dvajset let, nekoč je pa trideset in več, celo do petdeset. Zaradi slamnate strehe iz strahu pred požarom ni dimnika, še odprtine v strehi ne, črno kuhinjo so zračili z odpiranjem vrat na obeh straneh hiše. In nedeljske obleke so imeli spravljene v kašči, da se niso navzele vonja po vseprisotnem dimu. Ki je bil pa pravzaprav čisto koristna stvar, impregniral in sušil je slamnato streho ter odganjal mrčes.

Ko bi Slovenci domovino tako ljubili kot vino in dekleta

Tule je v teh naddomoljubnih časih strašno aktualna misel: »Ko bi Slovenci svojo domovino tako ljubili, kot ljubijo vino in dekleta, ej, prihodnost bi bila naša gotovo.« Se zdi napisana kot nalašč za sedanjost, a jo je v resnici namislil že Josip Jurčič v 19. stoletju. Očitno se Slovenci v vmesnih letih nismo zelo spremenili.

Tekst: **JELKA SEŽUN**, foto: **ŠIMEN ZUPANČIČ**

Letos se je kulturno ministrstvo precej arbitrarno odločilo, da praznujemo Jurčičevo leto – 140 let je, odkar je umrl, so rekli (pa 150 let, odkar je postal urednik Slovenskega naroda, in 160, odkar je izšla Pripovedka o beli kači, ki jo je napisal pri sedemnajstih), ampak je imel nesrečni literat spet hudo smolo: velik del leta smo bili ujetniki korone, pa je bilo rajanje ob trojni obletnici zelo omejenega obsega in pogosto virtualno. Ampak, in tole je odlična novica, še je čas, še je čas, da za rep ulovite zamujeno in obiščete Jurčičev muzej na prostem na Muljavi. Poleg tega je letos izšel prvi biografski roman o Jurčiču. Imenuje se Prvi pomladni cvet, napisal ga je Ivan Sivec.

Veste, kaj je največja dragocenost vsakega muzeja? Ne predmeti v vitrinah – zares najsrečnejši zadevek je dober vodnik po razstavljenem. Tak, ki je poln zgodb in zanimivosti, tak, ki zna stare predmete umestiti v kontekst in preteklo čase prikazati plastično in živo, ne kot

zaprášeno prapreteklost, temveč kot še vedno živ včeraj. In natančno takega sva s Šimnom izžrebala ob obisku tega muzeja na prostem: Boruta Lampreta, domačina z Muljave, ki zna odgovoriti na vsako vprašanje. Vem, sem preverila.

In tole je bilo presenetljivo spoznanje: da to ni muzej, ki bi se ukvarjal predvsem s piscem prvega slovenskega romana, bolj je v trenutku ujetu življenje iz ne tako davne preteklosti – podobno so na podeželju živeli še v petdesetih prejšnjega stoletja, pred kratkimi sedemdesetimi leti torej. Pa seveda to, da se da praktično ob vsakem prikazanem prostoru in predmetu potegniti vzporednice s sedanostjo. Recimo tole, manjša soba, štibelc, je namenjena starim staršem in spominja na to, da so bili starejši včasih samoumeven del družinskega življenja, niso jih odpremljali v domove upokojencev daleč stran. V nekaterih stvareh je bila preteklost modrejša in prijaznejša od sedanjosti. ■

Borut Lampret je domačin z Muljave in potomec Jurčičeve sestre Marije, njen sin je njegov prapradedek.

»Zato tudi bolj čustveno in malo drugače sprejemam vse skupaj, kot če bi bila samo služba,« pravi. In ne, vodenja obiskovalcev po domačiji se nikakor ni naveličal: »Znalo bi biti monotono, ampak včasih me kakšna stvar preseneti, kaj novega izvem, zabavno je pa praktično vedno. Zna pa biti naporno,« prizna.

Še vedno je tam, več kot 200 let stara usodna hruška, pod katero je nekega zgodnjejesenskega dne po sprehodu legel utrjeni Jurčič – in staknil prehlad, ki se je potem razvil v pljučnico, ta pa v tuberkulozo. In je tako hruška objektivno kriva za njegovo smrt pri sedemintridesetih.

Še ena skoraj pozabljena beseda, čelešnik, pomeni pa preprosto (in skrajno ekološko) svetilko, zgoraj trska, ki jo prižgeš na enem koncu, spodaj posoda z vodo, da leseni pod ne zagori. Ni strašansko svetlo, ravno dovolj, da najdeš posteljo. Pa še poceni je.

Tudi čebelnjak so imeli pri Jurčičevih – tistega, ki zdaj stoji tam, so pripeljali iz sosednje vasi, ker se izvirni ni ohranil, pa tole panjsko končnico z »mervasko tico«, ki da se je »na Turškem perkazala« je pozneje poustvaril umetnik, ampak zlovešča ptica nas takoj spomni na sedanjost, govori sicer o kugi, ampak lahko bi tudi o covidu.

Tole je čisto posebna miza in absolutna atrakcija – poleg tega, da služi kot miza, je pod mizno ploščo še prostorček, v katerem lahko mesite testo, ponoči pa date lahko tja spat majhnega otroka. Ali dva. Sicer so otroci, tudi do sedemnajst jih je bilo pri kakšni hiši, spali, kjer je bil prostor: na peči, na klopih, v kamri ... Metrga se reče tej nadvse uporabni mizi, lahko tudi mentrga. Muzej je

tudi absolutna zakladnica starih besed, je pozneje spletni slovar Fran strašansko užival, ko sva guglala skoraj pozabljene uspešnice, kot so morajna (kuhinjska omara za hrano), pa štibcl (sobica), bedenj (kad, velika posoda), pajkelj (stroj za ločevanje zrnja od plev) ali pajštba (tudi pajštiba, pajštoba, pajštuba, pa tudi paštba in pajštva; preprosto gospodarsko poslopje).

Izkoriščen je sleherni kotiček sobe, še pod stropom se je našel prostor za nekaj polic, strateško nameščenih tako, da so dali lahko v najtoplejši del prostora kisat mleko, ki ga vedno lačni otroci niso dosegli.

Krjavljeva koča, preprosto domovanje za enega, poimenovali so ga kar po Jurčičevem junaku iz Desetega brata, ima tudi slamnato streho, nekoč pa so stene oblagali s trsjem in ometavali z blatom, kar je služilo kot zelo preprosta in ne zelo učinkovita izolacija. Vrata so tako nizka, da se moram celo jaz, ki sem precej nizko pri tleh, ob vstopu skloniti – ampak vse ima svoj razlog, nizka vrata pa kar trojnega: prvič, ljudje so bili nekdaj manjši, drugič, majhna vrata (in okna) pomenijo manj toplotnih izgub, in tretjič, z upognjenim vratom dokazuješ ponižnost pred Bogom. Pri hiši je hlevček za eno kozico, skromna notranjost pa razkrije peč, ki ogreva oba prostora, nekaj posod in ozko posteljo.

